

SỰ THAY ĐỔI VỀ KỸ NĂNG VÀ TƯ DUY CỦA KẾ TOÁN VIÊN TRONG KỶ NGUYÊN TRÍ TUỆ NHÂN TẠO (AI): NGHIÊN CỨU TỪ THỰC TẾ DOANH NGHIỆP

● NGUYỄN HỮU LUÂN

Trường Kinh tế Tài chính, Trường Đại học Thủ Dầu Một

Email: luannh@tdmu.edu.vn

TÓM TẮT:

Cuộc cách mạng công nghiệp 4.0, đặc biệt là sự bùng nổ của Trí tuệ nhân tạo (AI), đang tái định nghĩa bản chất của nghề nghiệp kế toán. Nghiên cứu này khám phá sự dịch chuyển về kỹ năng và tư duy của kế toán viên trước tác động của AI thông qua phương pháp nghiên cứu định tính. Dữ liệu được thu thập từ phỏng vấn sâu các kế toán viên và nhà quản trị tài chính tại các doanh nghiệp đang ứng dụng giải pháp AI và tự động hóa quy trình. Kết quả chỉ ra, trong khi các kỹ năng kỹ thuật truyền thống đang dần bị thay thế, các kỹ năng về phân tích dữ liệu, tư duy chiến lược và đạo đức số trở nên thiết yếu. Đặc biệt, nghiên cứu phát hiện sự chuyển dịch quan trọng trong tư duy từ người ghi chép sang đối tác kinh doanh chiến lược. Nghiên cứu đưa ra các hàm ý quan trọng cho việc đào tạo và phát triển nguồn nhân lực kế toán trong tương lai.

Từ khóa: trí tuệ nhân tạo (AI), kỹ năng kế toán, tư duy kế toán, chuyển đổi số.

1. Đặt vấn đề

Trong nhiều thập kỷ, kế toán được xem là một nghề nghiệp gắn liền với sự tỉ mỉ, tuân thủ các chuẩn mực và ghi chép các sự kiện kinh tế đã qua. Tuy nhiên, sự xuất hiện của Trí tuệ nhân tạo (AI), Machine Learning và Robotic Process Automation (RPA) đã tạo ra một điểm gãy (disruption) trong nghề nghiệp. AI không chỉ dừng lại ở việc tự động hóa các tác vụ nhập liệu thủ công mà còn có khả năng phân tích dự báo, phát hiện gian lận và hỗ trợ ra quyết định phức tạp.

Thực tế này đặt ra một câu hỏi cho giới kế toán: Kế toán viên cần thích nghi như thế nào khi các kỹ

năng cốt lõi truyền thống của họ đang được thực hiện tốt hơn bởi máy móc? Tại Việt Nam, nơi làn sóng chuyển đổi số đang diễn ra mạnh mẽ, việc nghiên cứu sự thay đổi về kỹ năng và tư duy của người làm kế toán là vô cùng cấp thiết. Nghiên cứu này không chỉ phân tích danh mục kỹ năng mới mà còn đi sâu vào thế giới quan và tâm thế (mindset) của kế toán viên trong kỷ nguyên số.

2. Cơ sở lý thuyết

2.1. Trí tuệ nhân tạo (AI) và Hệ sinh thái công nghệ trong kế toán

Trí tuệ nhân tạo trong kế toán không còn bó hẹp ở các thuật toán cơ bản mà đã phát triển thành một hệ

sinh thái phức tạp. Nghiên cứu này tiếp cận AI dưới 3 góc độ kỹ thuật đang tác động mạnh mẽ nhất đến nghề nghiệp:

Hệ thống tự động hóa quy trình: Đóng vai trò giải phóng kế toán viên khỏi các tác vụ lặp lại như đối chiếu công nợ, phân loại hóa đơn. Hệ thống tạo tiền đề cho việc dịch chuyển kỹ năng từ thực thi sang giám sát hệ thống.

Học máy (Machine Learning) và Phân tích dự báo: Khả năng của AI trong việc nhận diện quy luật từ dữ liệu quá khứ để dự báo dòng tiền, đánh giá rủi ro tín dụng hoặc phát hiện các dấu hiệu gian lận tài chính mà mắt thường khó nhận thấy. Điều này đòi hỏi kế toán viên phải có tư duy thống kê và phân tích.

Xử lý ngôn ngữ tự nhiên: Cho phép máy tính đọc và hiểu các hợp đồng kinh tế, biên bản họp, từ đó trích xuất các điều khoản tài chính quan trọng. Kỹ năng đọc hiểu văn bản pháp lý của kế toán viên vì thế phải nâng tầm lên mức độ kiểm chứng và đánh giá rủi ro thay vì chỉ trích xuất dữ liệu thô.

2.2. Lý thuyết Chấp nhận Công nghệ (Technology Acceptance Model - TAM)

Lý thuyết TAM (Davis, 1989) là khung lý thuyết quan trọng để giải thích sự thay đổi về tư duy của kế toán viên. Theo TAM, 2 yếu tố quyết định hành vi chấp nhận AI là:

Nhận thức về tính hữu ích: Kế toán viên thay đổi tư duy khi họ nhận thấy AI giúp tăng năng suất, giảm sai sót và quan trọng nhất là giải phóng họ khỏi áp lực công việc thấp để tập trung vào các giá trị cao hơn.

Nhận thức về tính dễ sử dụng: Yếu tố này quyết định mức độ lo âu công nghệ. Nếu kế toán viên cảm thấy các công cụ AI quá phức tạp, họ sẽ nảy sinh tâm lý phản kháng, coi công nghệ là rào cản thay vì cơ hội.

2.3. Khung năng lực số và Các nhóm kỹ năng mới

Dựa trên sự tổng hợp từ các tổ chức nghề nghiệp lớn như ACCA và IFAC, khung năng lực của kế toán viên hiện đại được phân tích thành 4 trụ cột chính:

Năng lực dữ liệu: Không dừng lại ở việc dùng Excel, kế toán viên cần hiểu về cấu trúc dữ liệu, cách thức dữ liệu được thu thập và quản trị.

Kỹ năng hoài nghi nghề nghiệp kỹ thuật số: Tư duy phê phán trước các kết quả của AI. Kế toán viên phải đặt câu hỏi: Tại sao thuật toán lại đưa ra kết quả

này? thay vì chấp nhận nó như một sự thật hiển nhiên.

Kỹ năng kể chuyện bằng dữ liệu: Khả năng chuyển đổi các con số phức tạp từ AI thành những thông điệp kinh doanh dễ hiểu, có sức thuyết phục đối với ban lãnh đạo.

Đạo đức số và Quản trị rủi ro AI: Nhận diện các rủi ro về bảo mật thông tin, quyền riêng tư và sự định kiến của thuật toán trong quá trình làm kế toán.

3. Phương pháp nghiên cứu

Nghiên cứu sử dụng phương pháp Nghiên cứu định tính để phỏng vấn các kế toán viên, kế toán trưởng và giám đốc tài chính.

Chọn mẫu: Mẫu mục tiêu gồm 15 người (5 kế toán viên dưới 5 năm kinh nghiệm, 5 kế toán trưởng và 5 giám đốc tài chính) đang làm việc tại các doanh nghiệp sử dụng ERP (SAP, Oracle) hoặc các giải pháp AI tích hợp tại TP.Hồ Chí Minh.

Thu thập dữ liệu: Phỏng vấn sâu không cấu trúc và bán cấu trúc. Các câu hỏi tập trung vào: Bạn cảm thấy thế nào về công việc hàng ngày trước và sau khi có AI? Bạn đã phải học thêm điều gì? Cách bạn nhìn nhận về giá trị bản thân trong công ty có thay đổi không?

Phân tích: Dữ liệu âm thanh được gỡ băng văn bản (transcription) và mã hóa theo 3 bước: Mã hóa mở (Open coding), Mã hóa trục (Axial coding) và Mã hóa chọn lọc (Selective coding).

4. Kết quả và thảo luận

Qua quá trình phân tích nội dung phỏng vấn sâu với 15 chuyên gia và kế toán viên, nghiên cứu đã bóc tách được những thay đổi mang tính bước ngoặt trong chân dung nghề nghiệp kế toán hiện nay. Dữ liệu được cấu trúc thành 4 nhóm phát hiện chính:

4.1. Sự dịch chuyển từ Thực thi kỹ thuật sang Giám sát thuật toán

Một phát hiện đồng nhất trong tất cả các cuộc phỏng vấn là sự sụt giảm mạnh mẽ các tác vụ thủ công. AI và RPA đã thay đổi bản chất công việc hàng ngày của kế toán viên tại các doanh nghiệp nghiên cứu.

Từ nhập liệu đến kiểm soát logic: Thay vì dành 80% thời gian để nhập hóa đơn và định khoản, kế toán viên giờ đây đóng vai trò là người thiết lập luật cho AI và giám sát các trường hợp ngoại lệ.

Điều này minh chứng cho sự dịch chuyển từ năng lực Kế toán kỹ thuật sang Kế toán hệ thống. Kế toán

viên không còn là người vận hành công cụ, mà là người quản trị quy trình tự động.

4.2. Từ tư duy hướng hậu (quá khứ) sang tư duy hướng tiền (tương lai)

Kết quả nghiên cứu cho thấy, một sự thay đổi sâu sắc trong thế giới quan của kế toán viên: từ tư duy hướng hậu (quá khứ) sang tư duy hướng tiền (tương lai).

Kể chuyện bằng dữ liệu (Data Storytelling): AI cung cấp các báo cáo phân tích xu hướng và dự báo dòng tiền dựa trên Big Data. Kế toán viên thành công là người có khả năng diễn giải các biểu đồ phức tạp này thành những chiến lược kinh doanh cụ thể.

Kế toán viên bắt đầu tham gia sâu hơn vào chuỗi giá trị của doanh nghiệp, thay vì chỉ là một bộ phận hậu cần (back-office).

4.3. Sự hoài nghi nghề nghiệp kỹ thuật số (Digital Skepticism)

Trong kỷ nguyên AI, khái niệm hoài nghi nghề nghiệp truyền thống đã được nâng cấp lên một mức độ mới.

Thách thức về tính minh bạch: Các kế toán viên bày tỏ sự lo ngại khi không hiểu hết logic đằng sau các đề xuất của AI (đặc biệt là các mô hình Deep Learning).

Kỹ năng thẩm định thuật toán: Kế toán viên hiện nay phải phát triển tư duy phản biện để phát hiện các sai lệch tiềm ẩn trong dữ liệu đầu vào. Họ không còn tin tuyệt đối vào AI mà phải biết đối soát giữa kết quả máy tính và bối cảnh thực tế của thị trường.

Sự hoài nghi này là rào cản nhưng cũng là chốt chặn đạo đức quan trọng nhất mà máy móc không thể thay thế con người. Nó củng cố giá trị cốt lõi của nghề nghiệp: Tính liêm chính và sự độc lập trong phán đoán.

4.4. Rào cản tâm lý và hiện tượng e ngại công nghệ (Techno-fear)

Nghiên cứu định tính cho thấy một mảng tối trong quá trình chuyển đổi: nỗi sợ bị đào thải.

Khoảng cách thế hệ: Có sự phân hóa rõ rệt trong tư duy giữa nhóm Gen Z (coi AI là cộng sự) và nhóm kế toán lâu năm (coi AI là đối thủ). Nhóm lớn tuổi gặp khó khăn trong việc gạt bỏ những kinh nghiệm cũ để học cách làm việc cùng máy móc.

Áp lực học tập không ngừng: Kế toán viên cảm thấy kiệt sức khi phải vừa hoàn thành công việc

chuyên môn, vừa phải cập nhật các kiến thức về dữ liệu, SQL hay các phần mềm AI mới xuất hiện hàng tháng.

Điều này cho thấy chuyển đổi số trong kế toán không chỉ là vấn đề phần mềm, mà là vấn đề quản trị sự thay đổi. Nếu doanh nghiệp không hỗ trợ về mặt tâm lý và đào tạo lại, AI sẽ tạo ra một cuộc khủng hoảng nhân sự nội bộ.

4.5. Sự hình thành vai trò mới của kế toán viên trong môi trường số

Một phát hiện đáng chú ý từ quá trình phỏng vấn sâu là sự xuất hiện của những vai trò nghề nghiệp mới trong bộ phận kế toán khi doanh nghiệp triển khai các hệ thống trí tuệ nhân tạo và tự động hóa quy trình. Nếu trước đây, kế toán viên chủ yếu được nhìn nhận như những người thực hiện các nhiệm vụ ghi chép và báo cáo tài chính, thì trong bối cảnh chuyển đổi số, họ dần trở thành những người kết nối dữ liệu và cố vấn tài chính chiến lược cho nhà quản trị.

Các chuyên gia tham gia nghiên cứu cho biết, khi hệ thống AI đảm nhiệm phần lớn các công việc mang tính lặp lại, kế toán viên có nhiều thời gian hơn để tham gia vào các hoạt động phân tích, đánh giá và đề xuất giải pháp. Điều này làm thay đổi đáng kể giá trị mà kế toán viên mang lại cho tổ chức. Thay vì chỉ cung cấp thông tin tài chính mang tính quá khứ, họ bắt đầu đóng vai trò dự báo xu hướng, hỗ trợ lập kế hoạch tài chính và tham gia vào quá trình ra quyết định chiến lược của doanh nghiệp.

Một số kế toán trưởng trong nghiên cứu nhấn mạnh, kỹ năng quan trọng nhất của kế toán viên trong giai đoạn hiện nay không còn là khả năng ghi nhận nghiệp vụ chính xác, mà là năng lực hiểu và diễn giải dữ liệu. Trong môi trường số hóa, dữ liệu được tạo ra với tốc độ rất nhanh từ nhiều nguồn khác nhau như hệ thống ERP, nền tảng thương mại điện tử và các công cụ quản trị quan hệ khách hàng (CRM). Do đó, kế toán viên cần có khả năng tổng hợp, phân tích và chuyển hóa dữ liệu thành thông tin có giá trị cho nhà quản trị.

Một khía cạnh khác được nhiều người tham gia phỏng vấn đề cập là sự gia tăng nhu cầu về kỹ năng giao tiếp và làm việc liên ngành. Trong môi trường ứng dụng AI, kế toán viên không chỉ làm việc với các đồng nghiệp trong bộ phận tài chính mà còn phải phối

hợp với chuyên gia công nghệ thông tin, nhà phân tích dữ liệu và ban lãnh đạo doanh nghiệp. Điều này đòi hỏi họ phải có khả năng trình bày thông tin tài chính một cách rõ ràng, dễ hiểu và phù hợp với nhu cầu của từng đối tượng sử dụng thông tin.

Từ góc độ quản trị nguồn nhân lực, sự hình thành các vai trò mới này đặt ra yêu cầu phải tái cấu trúc mô tả công việc và hệ thống đánh giá hiệu quả lao động trong bộ phận kế toán. Các tiêu chí đánh giá truyền thống như tốc độ xử lý chứng từ hoặc độ chính xác của số liệu cần được bổ sung bằng các chỉ số mới như khả năng phân tích dữ liệu, mức độ tham gia vào quá trình ra quyết định và khả năng thích ứng với công nghệ mới. Điều này cho thấy, sự thay đổi trong nghề nghiệp kế toán không chỉ là sự thay đổi về công cụ làm việc, mà còn là sự thay đổi toàn diện về cách thức đánh giá giá trị của người lao động.

Nhìn chung, kết quả nghiên cứu cho thấy sự phát triển của trí tuệ nhân tạo không làm giảm vai trò của kế toán viên, mà ngược lại, mở ra nhiều cơ hội nghề nghiệp mới với giá trị gia tăng cao hơn. Tuy nhiên, để tận dụng được những cơ hội này, kế toán viên cần chủ động nâng cao năng lực chuyên môn, đặc biệt là các kỹ năng liên quan đến phân tích dữ liệu, quản trị rủi ro và tư duy chiến lược. Sự thích ứng nhanh chóng với môi trường công nghệ sẽ là yếu tố quyết định giúp kế toán viên duy trì vị thế của mình trong tổ chức và trên thị trường lao động trong tương lai.

5. Kết luận và kiến nghị

5.1. Kết luận

Thông qua việc tiếp cận hiện tượng học và phân tích sâu thực tế tại các doanh nghiệp, nghiên cứu này khẳng định Trí tuệ nhân tạo (AI) là khởi đầu của một kỷ nguyên Kế toán thông minh. Các kết luận chính bao gồm:

Sự tiến hóa tất yếu của kỹ năng: Các kỹ năng cứng mang tính quy trình đang nhanh chóng mất đi giá trị trao đổi trên thị trường lao động. Ngược lại, năng lực quản trị dữ liệu, khả năng thẩm định thuật toán và kỹ năng giao tiếp chiến lược đang trở thành giá trị cốt lõi giúp kế toán viên duy trì lợi thế cạnh tranh trước máy móc.

Cuộc cách mạng về tư duy: Thay đổi lớn nhất không nằm ở các công cụ kế toán viên sử dụng, mà nằm ở cách họ định nghĩa về bản thân. Sự dịch

chuyển từ tư duy tuân thủ và ghi chép sang tư duy giá trị và dự báo là yếu tố quyết định sự thành công trong quá trình chuyển đổi số.

Tính không thể thay thế của đạo đức con người: AI có thể xử lý hàng triệu phép tính trong một giây nhưng không thể thay thế con người trong việc đưa ra các phán đoán đạo đức phức tạp, đặc biệt là trong những tình huống khó phân tích của chuẩn mực kế toán và bối cảnh kinh tế - xã hội đặc thù của Việt Nam.

5.2. Kiến nghị

Đối với cá nhân kế toán viên: Kế toán viên cần áp dụng chiến lược Học tập suốt đời (Lifelong Learning) để tránh rơi vào bẫy lỗi thời kỹ năng; Chủ động nâng cao năng lực số thông qua việc tìm hiểu về SQL, Python cho phân tích dữ liệu và các nguyên lý cơ bản của AI. Quan trọng hơn, cần rèn luyện khả năng kể chuyện bằng dữ liệu để chuyển đổi các kết quả phân tích phức tạp thành những gợi ý kinh doanh dễ hiểu cho ban lãnh đạo.

Đối với các doanh nghiệp và nhà quản trị tài chính: Doanh nghiệp không nên coi AI là giải pháp cắt giảm nhân sự thuần túy, mà là công cụ để tối ưu hóa nguồn lực con người; Xây dựng lộ trình đào tạo lại và đào tạo nâng cao cho đội ngũ kế toán. Cần kiến tạo một môi trường làm việc cộng tác giữa người và máy, nơi mà các sai sót của AI được nhìn nhận như cơ hội để con người hoàn thiện thuật toán.

Nghiên cứu này đóng góp vào kho tàng lý luận về kế toán số tại Việt Nam bằng cách hệ thống hóa sự thay đổi tư duy dưới tác động của AI - một khía cạnh vốn thường bị bỏ qua sau những hào nhoáng của công nghệ. Kết quả nghiên cứu cung cấp một khung năng lực thực tiễn, giúp các nhà quản trị nhân sự và chính các kế toán viên có cái nhìn rõ ràng hơn về lộ trình phát triển nghề nghiệp trong tương lai.

Mặc dù đã đạt được những mục tiêu đặt ra, nghiên cứu vẫn tồn tại một số hạn chế do đặc thù của phương pháp định tính và quy mô mẫu nhỏ. Kết quả nghiên cứu có thể mang tính chủ quan của người phỏng vấn và chưa đại diện cho toàn bộ cộng đồng kế toán tại Việt Nam, đặc biệt là ở các khu vực nông thôn hoặc các doanh nghiệp siêu nhỏ. Các nghiên cứu tương lai có thể sử dụng phương pháp định lượng trên quy mô mẫu lớn hơn để kiểm định mối tương quan giữa mức độ ứng dụng AI và hiệu quả hoạt động của bộ phận kế toán ■

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

- Bhimani, A., Datar, S. M., Horngren, C., & Rajan, M. V. (2023). Management and cost accounting. BoD-Books on Demand.
- Brand, H. (2025). The Future of Business Schools—an ACCA Perspective. In Reconnecting Business Schools with Business (pp. 286-292). Routledge.
- Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS quarterly*, 13(3), 319-340.
- Kour, M., & Schutte, D. P. (2025). Artificial Intelligence and Accounting. *Artificial Intelligence and Accounting*. <https://doi.org/10.4324/9781003571643>.
- Marr, B. (2019). Artificial intelligence in practice: how 50 successful companies used AI and machine learning to solve problems. John Wiley & Sons.
- Richins, G., Stapleton, A., Stratopoulos, T. C., & Wong, C. (2017). Big data analytics: opportunity or threat for the accounting profession?. *Journal of information systems*, 31(3), 63-79.
- Török, R. M., Iuraş, A., & Bogdan, V. (2025). Level Up! The Ai Accounting Competency Matrix. A Proposal For Developing The Skills Of Modern Accounting Professionals. *Annals of Faculty of Economics*, 34(1), 322-337.

Ngày nhận bài: 8/5/2026

Ngày phản biện đánh giá và sửa chữa: 25/5/2026

Ngày chấp nhận đăng bài: 5/6/2026

CHANGES IN SKILLS AND MINDSET OF ACCOUNTANTS IN THE ERA OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE (AI): EVIDENCE FROM ENTERPRISES

● **NGUYEN HUU LUAN**

School of Economics and Finance, Thu Dau Mot University

Email: luannh@tdmu.edu.vn

ABSTRACT:

The Fourth Industrial Revolution (Industry 4.0), particularly the rapid development of artificial intelligence (AI), is redefining the nature of the accounting profession. This study explores the transformation of accountants' skills and mindset under the impact of AI using a qualitative research approach. Data were collected through in-depth interviews with accountants and financial managers at enterprises implementing AI and process automation solutions. The findings indicate that while traditional technical skills are gradually being replaced, competencies in data analytics, strategic thinking, and digital ethics are becoming essential. Notably, the study identifies a significant shift in mindset from record-keeping roles to strategic business partners. The study provides important implications for accounting education and human resource development in the future.

Keywords: artificial intelligence, accounting skills, accounting mindset, digital transformation.